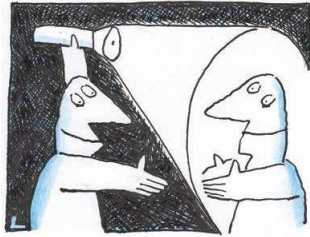


19 september 2021, Morgenster



Vredeszondag

Inleiding op de lezingen

Het motto van de vredesweek van dit jaar is: 'wat doe jij in vredesnaam?'. Met Pax Christi heb ik er voor gekozen om gewoon de vaste lezingen van deze zondag te laten staan, en te kijken welk licht er vanuit die lezingen op het woord 'vrede' valt. Dat levert een spannende zondag op. Want we lezen van Psalm 139 ook die verzen waarin het onbekommerd gaat over het haten van hen die God haten. Om deze lezing goed uit te laten komen zullen we die laten klinken met niet één maar twee stemmen.

De evangelielezing lijkt iets gemakkelijker dichtbij te halen. Vooral daar waar Jezus een kind in het midden zet. Dan niet als een beeld van onschuld, wat er vaak van gemaakt wordt, maar als beeld van weerloosheid. Is dat niet een belangrijk woord als we verder nadenken over dat motto: 'wat doe jij in vredesnaam?'

Eerste schriftlezing: Psalm 139: 13-24

Tweede schriftlezing: Marcus 9: 30-37

Het motto van de vredesweek van dit jaar is best confronterend: 'wat doe jij in vredesnaam'? Als variatie daarop zag ik het ook zo verwoord: 'Iedereen kan iets voor vrede doen' – met een verwijzing naar de nationale burendag komende zaterdag. Het gaat op deze manier verwoord om algemeen menselijke dingen, tot aan de niet onbelangrijke vraag hoe wij ons tot onze burens verhouden. Maar om het niet in een negentiende eeuwse oproep tot deugdzaamheid te laten verdampen vroeg ik mij af: welke bijzondere elementen krijgen wij vanmorgen aangereikt vanuit de bijbel? Is daar misschien iets prikkelends te vinden, ook of zelfs vanuit de teksten die toevallig op het leesrooster staan?

'Wat doe jij in vredesnaam'? We krijgen dus een oproep om, ongeacht de plek waar jij je bevindt, het maakt niet uit hoe oud je bent, hoe je woont, wat voor werk je doet, om op jÓuw plek een vredestichter te zijn. Maar op die manier stellen we het iets te simpel voor. We doen dan net alsof we allemaal evenveel in te brengen hebben. Maar dat is niet zo. Het is echt iets anders of dat je een Afghaanse tolk bent die tevergeefs heeft geprobeerd naar Nederland te komen of dat je een net zo wanhopig lid van de ambassade daar bent geweest die alles heeft geprobeerd om te helpen maar is stukgelopen op procedures. Tot voor kort spraken we over een inclusieve samenleving waarin iedereen er bij mag horen, ongeacht afkomst, geslacht, geloof of seksuele geaardheid. Nu zien we dat steeds meer anders. We zien in dat het wel degelijk uitmaakt waar je vandaan komt, of je man of vrouw bent of hoe je jezelf ook maar wilt benoemen, etc..

Dan licht er iets op dat we kennen uit de bijbel. Vrede is daar meer dan de afwezigheid van oorlog. Daarmee vertel ik u waarschijnlijk niets nieuws. Dat weten we wel. Wat we steeds weer vergeten en waar we steeds opnieuw op gewezen moeten worden dat is dat vrede alles te maken heeft met gerechtigheid. Zoals in psalm 85 staat: *'gerechtigheid en vrede kussen elkaar'*. Een land kan op papier in de grootste vrede verkeren terwijl in werkelijkheid de gerechtigheid te grabbel wordt gegooid. Nog steeds, zo las ik deze week, is er niet werkelijk recht gedaan aan de ouders die slachtoffer zijn geworden van de toeslagenaffaire. Is dat gerechtigheid? Moet de Tweede Kamer de zoveelste bewindspersoon naar huis sturen? De profeet Jeremia ziet zo'n situatie om zich heen en haalt valse profeten aan die zeggen: *'alles gaat naar wens'*. Waarop Jeremia zegt: welnee, niets gaat naar wens! Dat is ware profetie. Geen gemakkelijke boodschap, maar wel de waarheid. De parallel met onze neoliberale samenleving ligt voor het grijpen. Wij leven al decennia in de waan dat alles naar wens gaat zolang er maar economische groei is. Wat doe je in zo'n samenleving *in vredesnaam*? Durven we te benoemen wat er misgaat?

Misschien ligt daar ook wel een sleutel om die harde woorden uit psalm 139 te verstaan. Als ik eerlijk ben dan geef ik toe dat ik dat soort verzen ook liever oversla. Maar dan houden we slechts een halve psalm over. Dan zijn we als mensen die van de krant alleen maar het goede nieuws willen lezen en niet de berichten die ons doen huiveren, over de opwarming van de aarde bijvoorbeeld, de berichten die ook heel veel met onszelf te maken hebben.

Psalm 139 is populair omdat die boordevol beelden van intimiteit staat:

Ontwaak ik, dan nog ben ik bij u.

Of:

*Doorgrond mij, God, en ken mijn hart,
peil mij, weet wat mij kwelt,
zie of ik geen verkeerde weg ga,
en leid mij over de weg die eeuwig is.*

Tussen die prachtige woorden in staat dan opeens zonder enige overgang:

*God, breng de zondaars om,
– weg uit mijn ogen, jullie die bloed vergieten –
ze spreken kwaadaardig over u,
uw vijanden misbruiken uw naam.
Zou ik niet haten wie u haten, HEER,
niet verachten wie tegen u opstaan?*

Wat gebeurt hier? Waarom hebben ook deze woorden een plek in psalm 139 en daarmee dus een plek in wat wij noemen: Heilige Schrift? Wat nut het ons om – *Nota Bene* in de vredesweek, ook deze woorden te lezen, ze niet over te slaan?

Degene die in deze psalm spreekt die weet zich geborgen in Gods hand. Daarmee durft hij het aan om nergens voor te vluchten. Hij is de angst voorbij. Met open ogen gaat hij de wereld in, maar dan ziet hij het, tot zijn ontzetting: het bloedvergieten, het misbruik maken van Gods naam. Dan neemt hij die harde woorden van haat in zijn mond, zoals ieder kan begrijpen die zich voorstelt hoe het is om in een bezet land te leven en niet vrij te kunnen ademen. *Nota bene*: hij roept niet op tot daadwerkelijk geweld, hij spreekt slechts woorden. Maar toch, het is of ook hij schrikt van zijn eigen woorden. Of dat hij beseft dat deze woorden van haat ook hemzelf vergiften kunnen. En vandaar die indringende woorden aan het slot:

*Doorgrond mij, God, en ken mijn hart,
peil mij, weet wat mij kwelt,
zie of ik geen verkeerde weg ga,
en leid mij over de weg die eeuwig is.*

Ook in de ingrijpende revisie van de Nieuwe Bijbelvertaling die volgende maand verschijnt zal opnieuw geheel psalm 139 staan. Gelukkig maar. Want zo krijgen we de moed om werkelijk alles wat in ons is aan gedachten, mooie maar ook minder mooie, onder ogen te zien, voordat we echt aan de slag gaan met die zin ‘*wat doe jij in vredesnaam*’? We durven het geding aan te gaan met onze schaduw, dat wat we liever niet zouden willen bekennen maar wat er ook werkelijk is. Pas degene die haar of zijn schaduw onder ogen durft te zien kan werkelijk vrij zijn.

Daarom, en dat is een tweede element vanmorgen, durven we ook het geding aan te gaan met God. We zijn vrij om alles maar dan ook alles aan God voor te leggen. Dat is het unieke van het verbond dat God met ons gesloten heeft. Als God de Vader is en wij zijn kinderen dan zijn wij geen kleine, nog onmondige kinderen. Nee, wij zijn als de inmiddels volwassen geworden kinderen. De vaderfiguur heeft ons inmiddels losgelaten, het kind is uit huis gegaan maar de ouder volgt het kind met alles wat bij een ouder hoort. Er is volop nabijheid maar er is ook voldoende afstand om een dialoog gaande te houden. Het inmiddels volwassen kind durft alles te vragen, mag alles vragen, moet alles vragen.

Psalm 139 staat in het psalmenboek en dat boek is een deel van het derde deel van de Hebreeuwse bijbel, de geschriften. In dat deel – na de torah en de profeten - komt de mens volop aan het woord, ook als een zelfstandige stem. Dan niet alleen om God te loven met uitroepetekens maar ook om vragen te stellen. Want de mens is een volwassen, mondige partner binnen het verbond met God. Dat vinden we ook terug in ons eigen liedboek. Als je daar bladert door de Psalmberijming stuit je direct op indringende vragen, gesteld aan God:

‘Hoe komt het Heer, dat Gij zo verre zijt?’ [Psalm 10]

of:

‘Hoe lang, Heer, gaat Gij mij voorbij? Hoe lang verbergt Gij u voor mij?’ [Psalm 13]

De Psalmen leren ons dat we een geding mogen aangaan met God. Alles mogen we verwoorden. Waar is God als de vrede ver te zoeken is? Uitroepetekens worden in de berijmde psalmen vaak gebruikt als een verkaptte vraag: ‘God, om uw trouw, kom ons bevrijden!’ Dat is eigenlijk een noodkreet van een mens die naar bevrijding snakt.

Je zou ook kunnen zeggen: ‘God, ben jij nog steeds onze bevrijder?’

Maar uitroepetekens zijn verder toch vooral geschikt om God te loven: ‘Hef met ons halleluja aan!’ [Psalm 117] Ons liedboek bevat ze allebei, uitroepetekens en vraagtekens, gelukkig maar!

Een dichter als Oosterhuis gebruikt een vraagteken in dit aarzelende lied:

*Dit huis vol mensen
weet Jij wie het zijn?
Ik mag het hopen. [278]*

Henk Jongerius vraagt zo om vrede:

*Zal er ooit een dag van vrede,
zal er ooit bevrijding zijn?*

Vraagtekens helpen om het gesprek gaande te houden tussen God en mens, om werkelijk een dialoog te doen ontstaan. We spreken God aan op wie we hopen en geloven dat Hij voor ons is en richten ons dan tot hem met een bijna intieme vraag, zoals bijvoorbeeld in dit couplet van Sytze de Vries:

*Licht in onze ogen,
redder uit de nacht,
geldt uw mededogen
nog wie U verwacht? [463]*

Nog een laatste voorbeeld, opnieuw van Oosterhuis, een tekst voor de tijd van Epifanie met bijna mystieke klanken. Lied 527 eindigt zo:

*Als een bron zijt Gij begraven,
als een mens in de woestijn.
Zal er ooit een ander zijn,
ooit nog vrede hier op aarde?*

Waarmee we weer terug zijn bij onze vredeszondag: *'ooit nog vrede hier op aarde?'*

Waar we van Psalm 139 leren dat we werkers van vrede mogen worden doordat we eerst in eerlijkheid met onszelf, met onze schaduw mogen gaan leven, ingebed als wij zijn binnen de band met God, daar leert het Marcus-evangelie ons nog iets anders. Iets dat ons handelen voor vrede stuurt en voedt.

De leerlingen zijn op weg met Jezus. Niet zomaar een weg maar de weg naar Jeruzalem. Dat zij nog niet goed weten wat dat inhoudt dat weten wij als lezer van het Marcus-evangelie waarschijnlijk wel maar de leerlingen weten het nog niet. Zij hebben bij de vrede van Jeruzalem, bij de vrede van Sion, een ander beeld dan wat er rond Pasen zal gaan gebeuren. Waarover spraken jullie?, wil Jezus weten? Wat hield jullie zo bezig? Ze zwijgen, misschien wel met het schaamrood op de kaken. Want hun gesprek was bepaald geweest door hun testosteron. Ze hadden getwist over de vraag wie het alpha-mannetje van hun groep was. Wie het belangrijkste is. De weg van de vrede vraagt van ons dat we over andere dingen met elkaar spreken. We kunnen het over duizend en één dingen hebben. maar wat de vrede geen stap dichterbij zal brengen is de vraag wie de belangrijkste is. De leerlingen hadden het ook over iets anders kunnen hebben. Ze hadden het ook kunnen hebben over de vraag wat Jezus toch bedoelt met sterven en na drie dagen uit de dood opstaan. Dat hadden ze ook kunnen vragen, maar ze hebben het niet gedurfd.

Dan neemt Jezus een kind. Hij zet het in hun midden neer, slaat zijn arm er om heen en zegt: *'wie in mijn naam één zo'n kind bij zich opneemt neemt mij op'*. Een kind. Niet als beeld van onschuld. Dat is een uitvinding uit de 19^e eeuw. Een kind is hier beeld van weerloosheid. Die weerloosheid zal Jezus zelf belichamen, in zijn overgave.

'Wat doe jij in vredesnaam?' Dat was de vraag van deze vredesweek? Psalm 139 zegt: ga de weg van de vrede, laat alles bij je toe en leg het neer bij God. Ga vanuit die vrijheid de weg van de vrede. Marcus leert ons: ga de weg van de weerloosheid. Van de geweldloze weerbaarheid. Wees niet bezig met jezelf te vergelijken met een ander. Zo begeven wij ons op de weg van *'deze wereld omgekeerd'*.

Erik van Halsema